

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และการศึกษายังเป็นเทคนิคหรือเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยรวมถึงประเทศต่างๆ ในโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความเจริญ ก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตทุกประเทศจึงต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพ ของประชาชนให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ผู้ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุถึงผลการเรียนรู้จนสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่น เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการเพื่อปรับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด หรือค่านิยม สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนปรับความรู้ความสามารถของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิต ครอบครัว และมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประชากรไทยทุกคนควรจะได้รับที่รัฐกำหนดไว้เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงไม่เพียงพอ จำเป็นต้องขยายออกไปให้สูงถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2533 ได้ดำเนินโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 119 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2554 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดรวมทั้งสิ้น 7,083 โรงเรียน การดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นในปีการศึกษา 2533 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า มีประเด็นปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดที่ทำให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุผลสมบูรณ์เท่าที่ควร เนื่องจากความขาดแคลนบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และปัญหาด้านการวางแผนและกระบวนการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นปัญหาต่อการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ความสามารถในการเสริมแรงจูงใจ เพื่อให้ครูมีขวัญและกำลังใจและพึงพอใจในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาท่ามกลางสภาวะการณ์ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ในระดับสูงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทิศทาง วิธีการคิด และการบริหารแบบใหม่ให้สอดคล้องและทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยพยายามวางแผนกลยุทธ์ที่ครอบคลุมกิจการทั้งหมดขององค์การ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550) ความสำเร็จทางการบริหารทุกๆ องค์การจะต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมกรรมการบริหาร (Stuart-Kotze & Roskin, 1983) พฤติกรรมการบริหารที่เป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่สุดของความสำเร็จทางการบริหารของผู้บริหารมี 4 ประการ คือ พฤติกรรมการบริหารด้านภาวะผู้นำ พฤติกรรมการบริหารด้านการตัดสินใจ พฤติกรรมการบริหารด้านการจูงใจ และพฤติกรรมการบริหารด้านการติดต่อสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy & Miskel (1991) ด้วยเหตุดังกล่าว พฤติกรรมการบริหารด้านภาวะผู้นำจึงมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลโรงเรียนและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียน

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการกำหนดทิศทาง การสร้างทางเลือกและการนำไปสู่การปฏิบัติ การที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การนั้นไม่ใช่จะอาศัยโชคช่วย แต่จะต้องเป็นผลจากการที่คอยติดตามสถานการณ์เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์การ การคาดการณ์ถึงอนาคตขององค์การในระยะยาว และการพัฒนายุทธศาสตร์ เพื่อมุ่งไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548, หน้า 284) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นความสามารถของบุคคลที่มีบทบาทต่อความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างไร การจัดองค์การถึงแม้จะไม่เรียบร้อย ถูกต้อง ก็อาจได้รับผลงานสูง หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากเป็นผู้นำในการดำเนินงานของคณะบุคคลทั้งในและนอกสถานศึกษา และเป็นตัวบ่งชี้ทิศทาง การดำเนินนโยบายทางการศึกษา หากผู้บริหารมีความสามารถและมีวิสัยทัศน์ การดำเนินงานก็จะไปในแนวทางที่มุ่งหวังไว้ (ตัญญูจลัักษณ์ พวงนิล, 2555, หน้า 3)

การบริหารจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ตามมาตรา 39 ได้กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยยึดหลักการจัดระบบโครงสร้างและ กระบวนการจัดการศึกษาให้มีความเป็นเอกภาพในด้านนโยบายและมีความหลากหลายใน การปฏิบัติ ทั้งทางด้านวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและ การบริหารทั่วไป เพื่อให้มีความคล่องตัวและมีอิสระในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาที่จะ สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 6) โดยเฉพาะกระบวนการบริหารโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพถือเป็นนโยบายเร่งด่วนที่สำคัญในการเป็นกลไกให้เกิดการพัฒนาการจัด การศึกษาให้มีคุณภาพ มีความเป็นเลิศ และเกิด ความเสมอภาคในการให้บริการทาง การศึกษาที่เท่าเทียมกันและได้มาตรฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 1-3) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต้องสร้างองค์การของตนเองให้ เป็นองค์การที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จัดการความรู้ พัฒนาความรู้ พัฒนาความคิด และพัฒนาศักยภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ของบุคลากรในโรงเรียนที่จะได้เรียนรู้จากกระบวนการบริหารของผู้บริหาร และความรู้ความสามารถที่นักเรียนจะได้รับจากการสอน ของครูที่มีคุณภาพ อันหมายถึง ผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (รัชพล ศษชารุ่งโรจน์, 2548, หน้า 7)

องค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation & Development) หรือ OECD ได้จัดทำโครงการประเมินผลนักเรียน (Program me for International Student Assessment) หรือ PISA ปี 2549 โดยสำรวจความรู้และ ทักษะ ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และแนวโน้มการอ่านของนักเรียนอายุ 15 ปี จำนวน สี่แสนคน ในประเทศที่เป็นสมาชิก OECD จากการสำรวจ พบว่า ประเทศไทยมีคะแนน เฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD คือ อยู่ประมาณอันดับที่ 41-42 จาก 57 ประเทศ มีนักเรียนไทยถึงร้อยละ 47 ที่รู้วิทยาศาสตร์ต่ำกว่าระดับพื้นฐาน และมีร้อยละ 1 เท่านั้น ที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในระดับสูง ผู้อำนวยการองค์การยูเนสโก ภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก ประจำกรุงเทพฯ Dr. Sheldon Shaeffer กล่าวว่า ประเทศไทยควรปรับปรุง

คุณภาพการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา และผลสำรวจของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าการศึกษาไทยกำลังมีปัญหาควรเร่งแก้ไข อาทิ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2548 อยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551 อ้างถึงใน ไกศิษย์ เปลรินทร์, 2552, หน้า 18)

จากการประเมินภายนอกสถานศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2549, อ้างถึงใน ไกศิษย์ เปลรินทร์, 2552, หน้า 19) ได้สรุปผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รอบแรก พ.ศ. 2545-2548) และจากผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชาติ สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่มีประสิทธิผลทางวิชาการ คือ 1) ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีภาวะผู้นำ 2) ครูไม่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดการเรียนการสอน และ 3) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และจากผลการประเมินการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียน ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) พบว่า ในระดับประเทศ ผลการประเมินในภาพรวมพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาไม่เป็นที่ น่าพอใจ เมื่อพิจารณาจากผลคะแนนทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ O-NET ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าคะแนนเฉลี่ย 4 ปี คือ พ.ศ. 2549-2552 ในวิชาหลัก 5 วิชา ประกอบด้วย ภาษาไทยสังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ต่ำกว่าร้อยละ 50 (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2555) ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บริหารทุกระดับจะต้องดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังที่ S. Baskett & E. Miklos (1992) สรุปว่ากระบวนการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารมีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปเป็นสารสนเทศ เกณฑ์การประเมิน และแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีขีดความสามารถสูงในการบริหาร

จัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมาย ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2545 เพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

คำถามการวิจัย

ในการศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีคำถามการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอะไรบ้าง
2. ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดความมุ่งหมายในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของ ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษาทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานการวิจัย

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการวิจัยพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ได้ตัวบ่งชี้ที่ได้รับการตรวจสอบด้วยกระบวนการทางการวิจัย และเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
2. ใช้เป็นข้อมูลในการสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา
3. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานในการกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อกำหนดงานส่งเสริมประสิทธิผลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.1 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทางขององค์การ 2) กระบวนการคิดในระดับสูง 3) การกำหนดกลยุทธ์ 4) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 5) การควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ และ 6) ประสิทธิผลโรงเรียน
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้จำแนกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ระยะที่ 1 การกำหนดองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด

ระยะที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้เทคนิคเดลฟายปรับปรุง 3 รอบ จำนวน 21 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด

ระยะที่ 3 การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มี ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2558 จำนวน 3,282 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2558 จำนวน 630 คน

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) ใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ไลค์ลีสต์สูงสุด (Maximum Likelihood : ML) ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่เพราะถ้าใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดต่ำกว่า 100 หน่วย จะพบว่าโอกาสปฏิเสธสมมติฐานในการทดสอบ ไค-สแควร์ (Chi-square) มาก เพราะค่าไค-สแควร์ มีแนวโน้มที่จะมีค่าสูง ประกอบกับ Bollen (1989) เสนอแนะว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างควรพิจารณาควบคู่กับจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า ซึ่ง Comrey & Lee (1992) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการวิเคราะห์องค์ประกอบว่า ควรใช้ขนาดตัวอย่าง 600 คน เพราะจะมีความเหมาะสมที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 630 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) (วารุ เฟ็งสวัสดี้, 2551, หน้า 205)

3. ตัวแปรที่ศึกษา คือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และ ประสิทธิภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ Dess and Miller (1993, pp.320–321), Du Brin (1998, p.335 อ้างถึงใน รุ่งสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544, หน้า 207–209), Nahavandi and Malekzadeh (1993 อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ , 2548, หน้า 419–420), Maghroori and Rolland (1997; อ้างถึงในตวัญจักษณ์ พวงนิล, 2555, หน้า 64), Schemerhorn, Hunt & Osborn (2000, p.335), Gill (2006), รุ่งสรรค์ ประเสริฐศรี (2544), สมยศ นาวิการ (2544, หน้า 584), เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547), เนตรพัฒนา ยาวีราช (2549, หน้า 35–42), กัลยรัตน์ เมืองสง (2550, หน้า 6, พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์ (2552), เขวงศักดิ์ พฤษเทเวศ (2553, หน้า 5), ณัฐวุฒิ ภารพบ (2554, หน้า 73–74), ตวัญจักษณ์ พวงนิล (2555, หน้า 83), และจากการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ สามารถสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย ครั้งนี้ ได้ 5 องค์ประกอบหลัก 17 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักด้านการกำหนดทิศทางองค์การ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในภายนอก การกำหนด วิสัยทัศน์ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดพันธกิจ

2. องค์ประกอบหลักด้านกระบวนการคิดในระดับสูง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ความสามารถในการคิดเชิงมนทัศน์ ความสามารถในการสรุป และความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

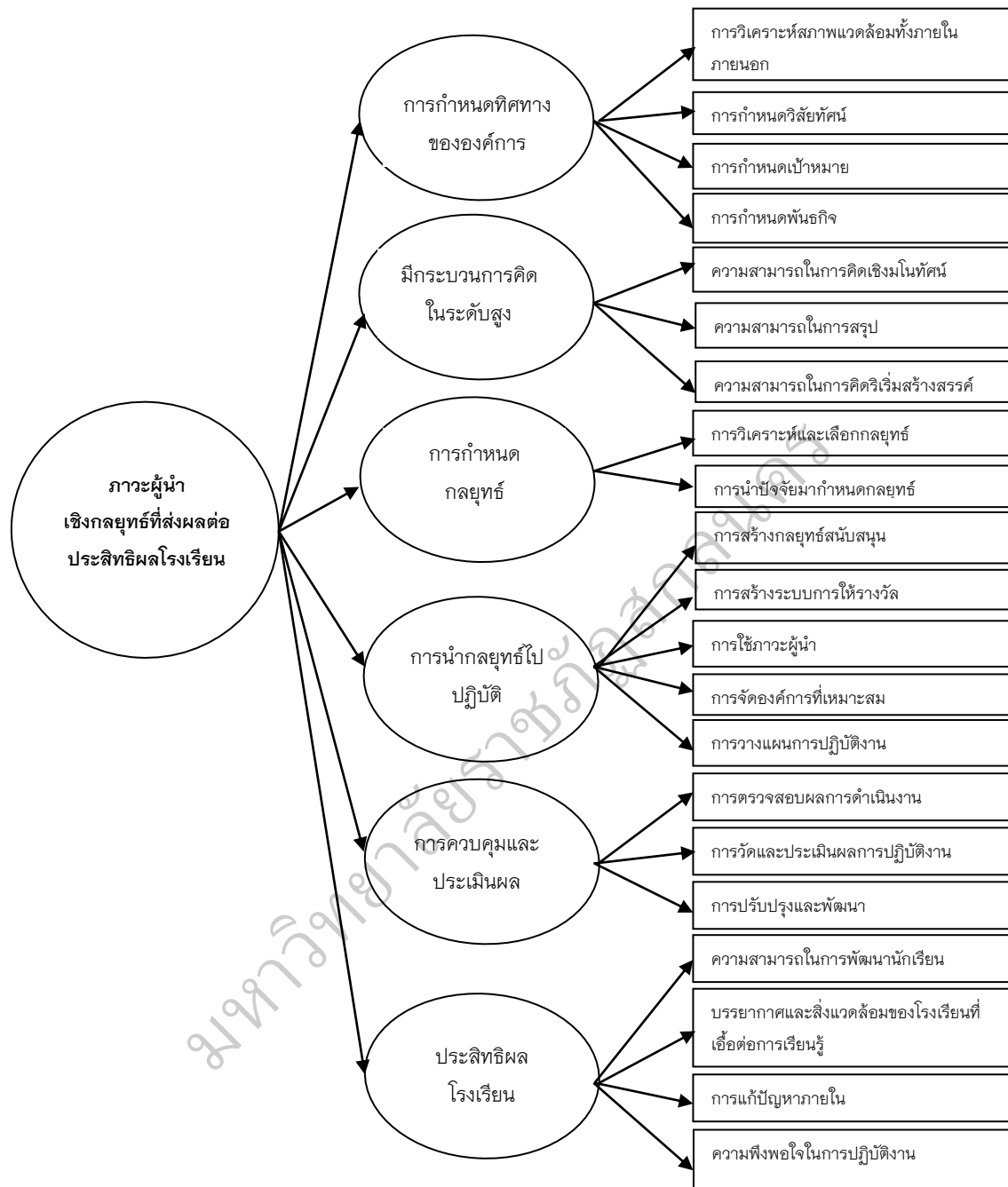
3. องค์ประกอบหลักด้านการกำหนดกลยุทธ์ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การวิเคราะห์และเลือกกลยุทธ์ การนำปัจจัยมากำหนดกลยุทธ์

4. องค์ประกอบหลักด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การสร้างกลยุทธ์สนับสนุน การสร้างระบบการให้รางวัล การใช้ภาวะผู้นำการจัดองค์การที่เหมาะสม และการวางแผนการปฏิบัติงาน

5. องค์ประกอบหลักด้านการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การตรวจสอบผลการดำเนินงาน การวัดและประเมินผล การปฏิบัติงาน และการปรับปรุงและพัฒนา

ด้านประสิทธิผลโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ Mott (1972 cited in Hoy & Miskel, 1991 อ้างถึงใน ปาสิกา นิธิประเสริฐกุล, 2547, หน้า 5), Edmonds (1979, pp.15–27), Gibson et.al (1979, p.27), Sergiovanni (1991, pp.258–263), Hanson (1996, p.35), Cretchen, Corbelt & Fireston (1998), Hoy and Miskel (2001, p.339), ภารดี อินันต์นาวิ (2545), จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 121), วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2549), นงลักษณ์ เรือนทอง (2550, หน้า 13), อัญชานา พานิช (2550) และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ สามารถสรุปกรอบแนวคิด การวิจัยครั้งนี้ ได้ 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนานักเรียน บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การแก้ปัญหาภายใน และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

สามารถสรุปและเขียนเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเบื้องต้นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารที่มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และสร้างสรรค์ เพื่อโน้มน้าวและพร้อมที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคลอื่นสามารถปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ได้ กระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานจะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบ 5 ประการ สามารถวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย

1.1 การกำหนดทิศทางขององค์การ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการกำหนดตำแหน่งในอนาคตขององค์การว่าจะมุ่งไปในทิศทางใด ประกอบไปด้วย กำหนดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน กำหนดเป้าหมายขององค์การ พันธกิจที่เหมาะสมขององค์การ และ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ

1.2 กระบวนการคิดในระดับสูง หมายถึง ความสามารถในการคิด เข้าใจอย่างมีเหตุผลของผู้บริหาร สามารถประมวลผลและสรุปข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปวางแผนปฏิบัติงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วย ความสามารถในการคิดเชิงโมโนทัศน์ ความสามารถในการสรุป และความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.3 การกำหนดกลยุทธ์ หมายถึง ความสามารถในการนำปัจจัยต่าง ๆ เข้ามากำหนดกลยุทธ์ พัฒนากลยุทธ์ โดยกำหนดตัวชี้วัดแล้ววิเคราะห์เลือกกลยุทธ์ที่ดีที่สุดเหมาะสมกับภารกิจขององค์การ ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์และเลือกกลยุทธ์ และการนำปัจจัยมากำหนดกลยุทธ์

1.4 การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการนำกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้นไปดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่ได้กำหนดไว้ ภายใต้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม สามารถกำหนดกลยุทธ์ที่สนับสนุน มีระบบการให้รางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สร้างวัฒนธรรมและโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และมีการวางแผนปฏิบัติ ประกอบด้วย การสร้างกลยุทธ์ สนับสนุน การสร้างระบบการให้รางวัล การใช้ภาวะผู้นำ การจัดองค์การที่เหมาะสม และการวางแผนปฏิบัติการ

1.5 การควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการมีความเข้าใจในกระบวนการวัดการปฏิบัติงานที่ได้มีการวางแผนไว้ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการปฏิบัติงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์กลยุทธ์ขององค์การ โดยครอบคลุม การตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติงาน กำหนดแนวทางการควบคุม การวัดและประเมินผลการปฏิบัติงาน และการปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ ประกอบไปด้วย การตรวจสอบผลการดำเนินงาน การวัดและประเมินผลการปฏิบัติงาน และการปรับปรุงและพัฒนา

2. ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ความสำเร็จในการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาจากความสามารถ 4 ประการ ดังนี้

2.1 ความสามารถในการพัฒนานักเรียน หมายถึง ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนสามารถร่วมกันจัดการบริหาร และจัดการเรียนสอน จนทำให้นักเรียนในโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับหนึ่งเป็นที่พอใจ นักเรียนมีเจตคติที่ดี เป็นผู้มีความประพฤติดี จริยธรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

2.2 บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อ จัดให้บริการด้านสาธารณูปโภค และอุปโภคภายในโรงเรียนด้วยความสะอาด มีระเบียบ เรียบร้อย มีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สิน แก่ นักเรียน ครู รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียน

2.3 การแก้ปัญหาภายในโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนที่ร่วมมือกันในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีระบบ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เกิดผลดี ทั้งด้านการเรียนการสอน การปกครองนักเรียน และงานรับผิดชอบอื่นๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

2.4 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง บุคลากรมีความรู้สึกพอใจ ชอบและอยากทำงานในโรงเรียน มีความทุ่มเท และเสียสละในการทำงาน ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

3. ตัวบ่งชี้ หมายถึง สิ่งที่น่ามาวัดหรือชี้ถึงคุณลักษณะหรือสภาพการณ์ของสิ่งนั้นๆ ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การวัดกระทำได้โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

4. ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง สิ่งที่น่ามาวัดหรือชี้ให้เห็นคุณลักษณะหรือสภาพการณ์ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาจมีลักษณะ เชิงคุณภาพหรือปริมาณ

5. การสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ โดยการสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันกับข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการทดสอบเพื่อยืนยันตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6. โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2558

7. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน หมายถึง เทคนิควิธีทางสถิติที่จะจับกลุ่มหรือรวมกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ไว้ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งความสัมพันธ์เป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ ส่วนตัวแปรต่างๆ ที่วิเคราะห์ได้เป็นตัวแปรบ่งชี้องค์ประกอบนั้นๆ เพื่อตรวจสอบหรือยืนยันความสัมพันธ์ของตัวบ่งชี้

8. ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หมายถึง ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบค่า ไค-สแควร์ (Chi square) มีค่าต่ำหรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความน่าจะเป็น (p-value) เข้าใกล้ 1 ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index = GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index = AGFI) มีค่าเท่ากับหรือเข้าใกล้ 1